

Др Ана Човић*

Проф. др Драган Човић**

УСВОЈЕЊЕ У ПРАВУ РУСИЈЕ

Апстракт

У раду ће бити анализирани одредбе руског Породичног законика које регулишу институцију усвојења, са посебним освртом на доступност информација о усвојењу и право деце да зна истину о свом пореклу. На међународном нивоу, ова област је регулисана Хашком конвенцијом о заштити деце и сарадњи у међудржавном усвојењу коју је Русија потписала, али је није ратификовала. Будући да се заснивањем међудржавног усвојења међа држава порекла деце, уз могућности одређених злоупотреба у пракси, чињеница је да за децу, за коју се не могу наћи усвојитељи међу домаћим држављанима, оно често представља најбољу опцију за збрињавање. Из тог разлога занимљиво је видети и какав је преовлађујући тренд када су у питању заснивања међудржавних усвојења у Русији.

Кључне речи: усвојење, право Русије, међудржавно усвојење, Хашка конвенција о заштити деце и сарадњи у међудржавном усвојењу.

1. УВОД

Усвојење је установа породичног права и установа социјалне заштите деце без родитељског старања. Током историје, циљ и карактер установе усвојења претрпеле су значајне промене. Раније је циљ био да се обезбеди потомство породицама без природног потомства, а усвојитељи су били особе без деце и у доби када их више нису могли имати. Афирмацијом права детета, примарни циљ постаје збрињавање детета без родитеља. Дозвољава се усвојење особама које имају своју децу и онима који су довољно млади да их могу имати, а постепено се забрањује усвојење пунолетних особа. Уводи се потпуно усвојење, са циљем да се дете што потпуније интегрише у нову породицу. Улазак детета у породицу означава почетак односа који би требао да траје цео живот.

У области усвојења, до доношења Конвенције Савета Европе о усвојењу деце (1967), међу националним законодавствима су постојале значајне разлике. Доношење Конвенције о усвојењу деце чини први значајнији корак учињен у циљу хармонизације националних законодавстава у тој об-

* Научни сарадник, Институт за упоредно право у Београду.

** Ванредни професор, Пословни и правни факултет Унион – „Никола Тесла“, Београд.

ласти. Ревидирање Европске конвенције о усвојењу деце из 2008. године представља резултат застарелости појединих одредаба Конвенције из 1967. године, што се може уочити и поређењем решења из те конвенције са праксом Европског суда за људска права.

2. ЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА У ОБЛАСТИ УСВОЈЕЊА У ПРАВУ РУСИЈЕ

Породични законик Русије¹ (даље ПЗР) из 1995. године регулише материју усвојења. У тој области руско право јесте специфично, пре свега зато што прихвата принцип апсолутне тајности усвојења. Детету се могу променити датум и место рођења, на захтев усвојитеља. Кршење принципа тајности представља и кривично дело, за које одговарају сва лица која су учествовала у поступку заснивања усвојења, уколико се догоди да одају службену тајну (чл. 135. до 139. Породичног законика).

Усвојење представља облик збрињавања малолетне деце без родитељског старања онда када је то у њиховом интересу, узимајући у обзир могућност да му се обезбеди физички, ментални, духовни и морални развој. Усвојење браће и сестара од различитих лица није дозвољено, осим у случајевима када је то у интересу деце. Усвојење деце од стране страних држављана или особа без држављанства дозвољено је само у случајевима када није могуће да се та деца доделе породицама грађана Руске Федерације који стално живе на територији Руске Федерације или рођацима деце без обзира на националност и место пребивалишта тих рођака. Деца се могу дати на усвојење грађанима Руске Федерације који стално живе ван територије Руске Федерације, страним држављанима или лицима без држављанства који нису рођаци деце, после три месеца од дана пријема информација о таквој деци у државну базу података, о деци без родитељског старања према ставу 3. члана 122. овог законика (чл. 124. Породичног законика Русије).

Усвојење се заснива одлуком суда према изјави лица заинтересованих да усвоје дете. Обавезно је учешће усвојилаца, агенције за старатељство и старатеља, као и тужиоца. Неопходан јесте и закључак органа старатељства о ваљаности усвојења и о његовој усаглашености са интересима усвојеног детета са назнаком података о личном контакту усвојилаца. Контролу животних услова и образовање деце у породицама усвојитеља на територији Руске Федерације дефинисала је Влада Руске Федерације. Права и дужности усвојитеља и усвојеника настају од дана правноснажности судске одлуке о усвојењу детета. Према члану 125. ПЗР-а суд је дужан да у року од наредна

1 Семейный кодекс Российской Федерации от 29. декабря 1995. г., № 223-ФЗ, *Собрание законодательства РФ*, 1. јануар 1996, бр. 1, са изменама и допунама од: 15. новембра 1997, 27. јуна 1998, 2. јануара 2000, 22. августа и 28. децембра 2004, 3. јуна, 18. и 29. децембра 2006, 21. јула 2007, 24. априла, 30. јуна 2008, 23. децембра 2010, 4. маја, 30. новембра 2011, 12. новембра 2012, 2. јуна, 25. новембра 2013, 5. маја, 4. новембра 2014, 20. априла, 13. јула, 28. новембра, 29, 30. децембра 2015, доступно на: <http://www.interlaw.ru/law/docs/10005807/>, 17. јуна 2017.

три дана пошаље извод одлуке телу надлежном за регистрацију усвојења према месту доношења одлуке.

Није дозвољено било какво посредовање у поступку усвојења нити активност других особа у име и за рачун лица која желе да усвоје децу. Активности агенција и извршне власти за извршавање обавеза за идентификацију деце без родитељског старања, али и активности органа који су посебно овлашћени од страних држава или организација за усвојење деце која се спроводе на територији Руске Федерације, захваљујући међународним уговорима Руске Федерације, или на основу принципа реципроцитета, не представљају посредничке активности. Органи и организације који су наведени не могу да се воде комерцијалним интересима у тим активностима. Обавезно лично учешће особа заинтересованих да усвоје дете током поступка, не лишава их права да користе преводилачке услуге у неопходним случајевима (чл. 126. Породичног законика Русије).

Лица која имају право да буде усвојитељи јесу: пунолетне особе оба пола, осим лица која су пословно неспособна или имају ограничену способност; лица лишена родитељског права или ограничена судском одлуком у вршењу родитељског права; лица која су неправилно обављала дужност стараоца због чега су разрешена дужности; бивши усвојитељи, уколико је усвојење престало услед њихове кривице; лица која из здравствених разлога не могу да врше родитељско право (списак болести услед којих особа не може да усвоји дете прописала је Влада Руске Федерације); особе које у тренутку усвојења немају одговарајуће приходе и чији стамбени услови не испуњавају прописане услове у погледу здравствених и техничких услова; лица са досијеом у криминалној евиденцији због осуде за кривично дело против живота и здравља грађана (чл. 127. Породичног законика Русије).

Разлика у годинама између усвојитеља који није ожењен и усвојеника мора да буде најмање шеснаест година. За пуноважно усвојење детета, неопходна је сагласност родитеља, а уколико су они млађи од 16 година, захтева се и сагласност њихових родитеља или стараоца. Из одређених разлога суд ту разлику може да смањи својом одлуком. Сходно члану 128. ПЗР-а, када дете усвајају очух или маћеха, разлика у годинама као услов за заснивање усвојења не постоји.

Усвојење детета захтева сагласност родитеља. Сагласност родитеља мора бити дата у форми оверене изјаве. Они имају право да повуку сагласност пре доношења судске одлуке. Према члану 129. ПЗР-а, родитељи могу да дају сагласност за усвојење детета тек након његовог рођења. Сагласност родитеља није потребна у случајевима када су непознати, или су лишени родитељских права, или више од шест месеци нису живели заједно са дететом и избегавали су своје обавезе у вези са његовим образовањем и издржавањем (члан 130. Породичног законика Русије).

Сагласност се тражи и од хранитеља, ако се усвојеник налази у хранитељској породици, као и од директора установа социјалне или здравствене заштите, уколико се дете налази у некој од тих установа. Суд доноси одлуку и када недостају потребне сагласности, ако за то постоје оправдани

разлози (чл. 131. Породичног законика). Неопходна је и сагласност детета старијег од десет година. У случају да је пре подношења захтева за усвојење дете живело у породици усвојитеља, као изузетак, може се одобрити усвојење без добијања сагласности усвојеног детета (чл. 132. Породичног законика Русије).

Дете могу усвојити супружници, један од њих уз пристанак другог и лица која нису у браку. У случају када дете усваја један супружник, према члану 133. ПЗР-а сагласност другог се неће тражити ако супружници не живе заједно дуже од годину дана или је непознато пребивалиште другог супружника.

Ради обезбеђивања тајности усвојења, на захтев усвојитеља може бити промењен датум рођења усвојеника, али не више од три месеца, као и место његовог рођења. Промена датума рођења усвојеника је, према члану 135. ПЗР-а, дозвољена само када се усваја дете старости до годину дана.

Уколико усвојитељи то захтевају, суд ће донети одлуку да се они упишу у матичну књигу рођених као родитељи, с тим што се у случају када је усвојеник навршио десет година живота, захтева и његова сагласност, осим уколико она није била потребна ни за заснивање усвојења (чл. 136. Породичног законика Русије). И у случају када усвојитељи нису уписани у матичну књигу рођених као родитељи усвојеника, јер нису то захтевали, усвојење производи сва дејства потпуног усвојења, будући да то представља једини облик усвојења које руско право познаје.

Усвојена деце и њихово потомство у односу на усвојиоце и њихове рођаке, и усвојиоци и њихови рођаци у односу на усвојену децу и њихово потомство јесу изједначени у личним и имовинским правима и дужностима са сродницима по пореклу. Усвојена деца губе права и обавезе према родитељима и крвним сродницима. Начин одржавања односа усвојеног детета са једним од родитеља или са родбином умрлог родитеља наводи се у судској одлуци, сходно члану 137. Породичног законика Русије.

Усвојеник има право на пензију умрлог родитеља и након заснивања усвојења (чл. 138 Породичног законика Русије).

Тајност поступка заснивања усвојења детета гарантована је законом, а односи се на судију који је донео одлуку, службенике који спроводе регистрацију усвојења, као и на особе које су на било који начин информисане о усвојењу. Према члану 139. ПЗР-а, они који открију заштићене податке биће одговорни у складу са законом.

Суд је надлежан и за поништај усвојења, који наступа моментом правноснажности решења о поништају. Према одредбама чланова 140–144. ПЗР-а, поништај могу да траже усвојеник који је навршио 14 година, родитељи, усвојитељи, јавни тужилац и орган старатељства, а у случају када је усвојеник пунолетан, усвојење се може укинути само уколико се са тим сагласе усвојеник, усвојитељи и родитељи, ако су живи и нису лишени родитељског права или пословне способности.

Након поништаја усвојења установљавају се међусобна права и дужности између детета и његових родитеља и сродника, уколико то захтева интерес детета. У одсуству родитеља, као и када је то у супротности са

интересима детета, дете се даје на негу органу старатељства. Суд такође решава питање да ли дете задржава име, средње име и презиме које је добило након заснивања усвојења. Сходно члану 143. ПЗР-а, промена имена, средњег имена или презимена детета које је достигло узраст од десет година могућа је само уз његов пристанак.

Интересантно је решење руског законодавства, по коме рођену браћу и сестре не могу усвојити различите особе. Та могућност постоји само уколико би такво раздвајање било у интересу деце. Сматра се да раздвајање рођене браће и сестара може лоше утицати на дечју осетљиву психу и њихов ментални развој. Узмемо ли у обзир и то да се ради о деци чији родитељи нису живи, о напуштеној деци или деци без адекватне родитељске бриге и старања, јасно је да су та деца у односу на своје вршњаке који живе у складном породичном окружењу сигурно осетљивија. Самим тим, њихово одвајање од рођеног брата или сестре, додатно би утицало на њихово емотивно стање и вероватно допринело њиховом тежем уклапању у породицу усвојитеља. Наведено решење из руског права заслужује да буде разматрано у оквиру неких будућих измена нашег породичног законодавства.

3. МЕЂУДРЖАВНА УСВОЈЕЊА

Често се поставља питање да ли би требало засновати међудржавно усвојење у ситуацији када не постоји могућност да усвојењем дете збрину домаћи држављани или би предност требало дати другим алтернативним облицима заштите у држави порекла детета. У Конвенцији о правима детета утврђује се обавеза страна уговорница да, у складу са националним законима, обезбеде алтернативну бригу за дете које не може да одраста у породичном окружењу. У складу са чланом 20. Конвенције, приликом разматрања решења које ће одабрати, дужна пажња се мора посветити потреби успостављања континуитета у подизању детета као и етничком, религиозном, културном и језичком пореклу детета.² Међудржавно усвојење се може сматрати алтернативним начином бриге о детету, уколико се дете не може сместити, усвојити или на други одговарајући начин збринуту у земљи порекла, у складу са чланом 21. Конвенције о правима детета.

У случају међународног усвојења, осим што се дете измешта у породицу усвојитеља, оно мења и државу порекла, чиме се доводи у питање и опстанак културног, етничког и верског идентитета детета. Истиче се постојање ризика злоупотребе деце под велом међународних усвојења и учесталост трговине децом ради усвојења у појединим државама, због чега је приметна тенденција затварања појединих држава према међународним усвојењима.

Недостатак домаћих и међународних правних инструмената у тој области, довео је до потребе да се проблему мултилатерално приступи. На 17. сесији Хашке конференције за међународно приватно право 29. маја 1993. године, усвојена је Конвенција о заштити деце и сарадњи у области

2 Према тексту Конвенције ОУН-а о правима детета из 1989. године, *Службени листи СФРЈ- Међународни ујовори*, бр. 15/1990 и *Службени листи СРЈ*, бр. 4/96 и 2/97.

међународног усвојења (ступила на снагу 1. маја 1995. године).³ Стављање резерви на поједине одредбе Конвенције није дозвољено, али државе имају могућност да се успротиве приступању одређене државе. У том случају, Конвенција се не примењује на њихове међусобне односе. Државе, такође, могу да одустану од даље примене Конвенције. Конвенција обезбеђује већу сигурност за све учеснике у поступку усвојења, успоставља систем сарадње између органа у држави порекла и држави пријема и своди на најмању меру могућност евентуалних злоупотреба у процесу међудржавног усвојења, прописивањем јасних процедура. Примењује се у ситуацијама када усвојитељ и усвојеник немају пребивалиште у истој држави, уколико су и држава порекла и држава пријема потписнице Конвенције. Конвенција се примењује у циљу заштите лица без родитељског старања узраста до 18 година, а форма усвојења коју Конвенција познаје јесте потпуно усвојење. Највећи значај Конвенције се огледа у аутоматском признавању усвојења и његових дејстава у свим државама уговорницама. Конвенција је први универзални међународни документ који регулише међународно усвојење.

Русија још увек није ратификовала Конвенцију о заштити деце, иако су разлози у прилог ратификацији бројни. Ратификовање Конвенције би допринело безбеднијој, потпунијој и ефикаснијој заштити деце без родитељског старања, на релацији Русије и осталих држава уговорница. Ратификацијом Конвенције би се појачала сигурност у поступцима међународних усвојења и смањила могућност злоупотреба, корупције и трговине децом у сврху усвојења. Сарадњом између надлежних органа држава, акредитовањем агенција и појединаца који могу учествовати у поступку усвојења и утврђивањем јасних правила њиховог пословања, сигурност поступка усвојења би била знатно повећана. Гарантована постадоптивна заштита чини још један разлог који говори у прилог потреби ратификације Конвенције. Ратификацијом, односно њеним потврђивањем од парламента или другог надлежног органа државе, Конвенција постаје обавезна као и сваки други закон, што значи да би судије могле у доношењу својих пресуда да се позивају на Конвенцију и да је непосредно примењују и када је она у сукобу са неким законом, јер ратификовани међународни уговори имају примат над унутрашњим изворима права у складу са принципом *pacta sunt servanda*.

Чињеница јесте и то да реализација међудржавних усвојења носи са собом одређене ризике. Један од ризика представља могућност да дете доживи кризу идентитета, из разлога што не припада истој етничкој гру-

3 Конвенција о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења, Хар, 1993. године. Хашка конференција о међународном приватном праву је међународна владина организација, основана 1893. године. Први међународни уговор који се тичао деце усвојен је у оквиру Хашке конференције 1900. године и то је био Уговор о сукобу права и надлежности код старатељства над малолетницима. Уједно представља први међународни документ у коме се појављује термин најбољи интерес детета. Најзначајније конвенције Хашке конференције које се односе на имплементацију права детета јесу Конвенција о праву издржавања (1973), Конвенција о грађанским аспектима међународне отмице детета (1980) и Конвенција о заштити деце и сарадњи у вези са међународним усвојењем (1993), према: Невена Вучковић-Шаховић, *Права деце и међународно право*, Југословенски центар за права детета, Београд 2000, 65.

пи. Посебно се то односи на интеррасна усвојења.⁴ Сведоци смо, такође, данашњег тренда да богатији усвојиоци из економски развијених држава долазе у сиромашне државе у време ратова, земљотреса и глади, усвајају и одводе велики број здраве деце, остављајући старију и хендикепирану децу у институционалном смештају. Деца из Русије су веома „тражена“ на тржишту усвојења у Сједињеним Америчким Државама, због чега је цена за усвојење те деце врло висока, тако да руске агенције за усвајање личе више на пословне агенције за згртање профита, него на агенције које раде у интересу деце.⁵ Дејвид Смолин са Самфорд универзитета такву појаву сматра криминалном, и закључује да нема чврсте воље да јој се стане на пут, јер се третира као „неки блажи порок, као што су то проституција или коцкање“.⁶ Последњих година, поједини скандали који су се догодили са усвојеном децом на нивоу међудржавних усвојења, уздрмали су јавност и довели до тога да поједине државе предложе забрану усвојења своје деце држављанима неких држава. Познат је случај руског дечака кога је брачни пар из Пенсилваније на смрт претукао, што је за последицу имало оштру реакцију руских званичника и позивање на суспензију свих усвојења америчким држављанима.⁷ Након смрти двогодишњег руског дечака Диме Јаковљева, кога су усвојили амерички држављани, а који је 2008. године преминуо од последица топлотног удара зато што је провео девет сати затворен у аутомобилу, председник Путин је 28. децембра 2012. године потписао закон којим је забрана и званично ступила на снагу 1. јануара 2013. године.⁸ Многи су оценили да то заправо представља одговор на амерички такозвани Магницки закон којим се забрањују визе и располагање имовином у Америци за Русе за које Вашингтон процени да крше људска права.⁹ Европски суд за људска права је почетком 2017. године пресудио да Ру-

4 На пример, дете из Азије или Африке, које би усвојио неки европски пар, било би физички видно другачије од својих усвојитеља.

5 D. Smolin, „Intercountry adopting as child trafficking“, *Valparaiso University Law Review*, 2/2004, 323–325.

6 *Ibid.*

7 L. Brenckle, „Russian officials call for suspension of adoptions to U.S. parents after death of Dillsburg-area boy“, *The Patriot-News*, March 05, 2010, http://www.pennlive.com/midstate/index.ssf/2010/03/nathaniel_craver_is_15th_or_16.html, 15. марта 2017.

8 Федерални закон од 28 децембра 2012 г., № 272-ФЗ „О мерах воздействия на лиц, причастных к нарушениям основополагающих прав и свобод человека, прав и свобод граждан Российской Федерации“.

9 Према службеним подацима, а како је наведено у новинском чланку „Стоп извозу деце“, у Русији живи око 127.000 деце која немају родитељску бригу, а око 750.000 је сте укупан број деце која су остала без родитеља. Годишње америчке породице усвоје око 10.000 деце из иностранства, а од тога 10 одсто чине деца из Русије. Амерички родитељи усвајају и децу са посебним потребама – парализовану и децу оболелу од Дауновог синдрома. За последњих 20 година грађани САД-а усвојили су око 60.000 руске деце. Од тог броја погинуло је 19, а за то време у Русији је погинуло више од 1.500 усвојене деце – истиче парламентарцац Дмитриј Гутков из Праведне Русије. Са друге стране, они који подржавају доношење таквог закона кажу да би требало имати у виду да злоупотребе усвојене деце у САД-у нису ретке, наводећи случајеве силовања усвојене девојчице од педофила и породице која је усвајала 21 девојчицу са инвалидите-

сија мора да плати укупну одштету или појединачно по 3.000 евра и судске трошкове у износу од 600 евра држављанима САД-а којима је забрањено да усвоје децу, а који су се налазили у завршној фази процеса усвојења, јер је 45 америчких држављана на тај начин било дискриминисано.¹⁰

Заснивањем међудржавног усвојења, детету се пружа прилика да одрасте у топлој породичној окружењу, а пред надлежне органе се поставља задатак да то усвојење реализују у најбољем интересу детета и уз његову потпуну заштиту. Из тог разлога је важна ратификација Конвенције о заштити деце и сарадњи у међудржавном усвојењу уз истовремено унапређење механизма заштите и сарадње на међународном плану, како би се могућност злоупотреба деце међудржавним усвојењима свела на минимум. Позитивни ефекти тог облика заштите деце претежу над негативним, под претпоставком активног учешћа државе у сузбијању уочених злоупотреба и изрицања оштрих казни за кривична дела из те области.¹¹

4. ПРАВО ДЕТЕТА НА ИНФОРМАЦИЈЕ О СВОМ ПОРЕКЛУ

Конвенција о правима детета јемчи право на име, држављанство и очување идентитета (чл. 7. и 8) те се утврђује да дете има право да зна ко су му родитељи, уколико је то могуће; право на живот са родитељима (чл. 9, 10. и 11. Конвенције о правима детета) – утврђује се право детета да живи са њима, осим у случају када се у одговарајућем поступку оцени да је одвајање од родитеља у дететовом најбољем интересу. Уколико је одвојено од једног или од оба родитеља, има право да одржава контакт са њима. Право детета на живот са родитељима и на личне односе са родитељем са којим не живи, потврђено је и одлукама Европског суда за људска права (*Case of K. and T v. Finland*, No. 25702/94 од 12. јула 2001,¹² *Case of Sophia Gudrun Hansen v. Turkey*, No. 36141/97 од 23. децембра 2003. године).¹³

У ситуацијама када се дете усваја уз истовремено брисање података о његовим родитељима, коју прати њихова замена подацима усвојитеља, може се рећи да се прекраја породична историја особе, маскира порекло и законом подржава замена идентитета, уколико није установљена законска обавеза усвојитеља да детету саопште истину. Дете се штити на начин који

том, а потом направила порно студио. Опширније на <http://www.vesti-online.com/Vesti/Svet/294459/Stop-izvozu-dece>.

10 *Case of A. H. and Others v. Russia* (application nos. 6033/13, 8927/13, 10549/13, 12275/13, 23890/13, 26309/13, 27161/13, 29197/13, 32224/13, 32331/13, 32351/13, 32368/13, 37173/13, 38490/13, 42340/13 and 42403/13), 17. 1 2017, <https://www.scribd.com/document/337115580/Case-of-a-h-and-Others-v-Russia>.

11 Ана Човић, „Међудржавна усвојења између акта насиља и чина љубави“, *Сйрани йравни живойи*, 3/2012, 322.

12 *Case of K. and T v. Finland*, No. 25702/94, <file://localhost/http://www.nkmr.org/en/european-court-of-human-rights:174-import:1080-k-and-t-against-finland>, 22. маја 2017.

13 *Case of Sophia Gudrun Hansen v. Turkey*, No. 36141/97, <http://freecases.eu/Doc/CourtAct/4550391>, 22. маја 2017.

су закон и надлежни органи проценили као најсврхисходнији, без сагласности, претходне и накнадне, субјекта те заштите.¹⁴

Родитељски однос се успоставља на основу чињенице рођења и постоји између тачно одређених лица, везан је за личност и не може се преносити, укидати, мењати или успостављати (генска и ДНК-а веза). Родитељски однос претходи свему, и држави и праву, а престанак родитељског права не може да га укине, јер су његови сегменти вршење родитељских права и дужности и само су они подложни правном регулисању.¹⁵ Дешава се, међутим, да решење о лишењу родитељског права постаје покриће за дететово, не само физичко измештање у другу породицу ради збрињавања, већ и за прикривање, па чак и промену података о његовом идентитету, што илуструје члан 135. ПЗР-а који прописује могућност да усвојитељи промене место и датум рођења детета за највише три месеца, уколико је у питању дете старости до годину дана.

Наведено решење осликава затворена усвојења која су доминирала у прошлости, а преовлађују и у садашњости. Карактерише их непостојање размене информација и контаката било које врсте између биолошких родитеља и усвојилаца. За родитеља ништа не може бити важније од питања ко ће усвојити његово дете, међутим, из те процедуре и поступка доношења одлуке он се потпуно искључује. Као одговор на затворене процедуре појављује се отворено усвојење карактеристично за право Сједињених Америчких Држава, у коме се родитељи одричу свих законских и моралних права, као и права на одгајање детета, али задржавају право да одржавају контакте са њим и да имају информације о његовом боравишту, у циљу његове добробити.¹⁶

Противници отвореног усвојења истичу могућност злоупотреба и комерцијализације родитељства, као и смањење мотивисаности усвојитеља да усвајају децу услед смањене могућности да се дете потпуно инкорпорира у њихову породицу, због присуства биолошких родитеља, мада искрен однос и истина представљају предуслов за здраву основу на којој се може градити квалитетан међуљудски однос, а затим и однос који ће верно подражавати родитељски однос у својој форми, а у садржини можда бити и квалитетнији од неких односа који постоје између биолошких родитеља и њихове деце, јер крвно сродство није нужно претпоставка квалитетне комуникације, љубави, разумевања и поштовања.¹⁷ Концепт отвореног усвојења полази од чињенице да је усвојење посвећење за цео живот, које захтева да обе стране буду сигурне да је друга страна неко у кога могу да се поуздају дугорочно, као и да постоје ситуације када је присуство биолошких родитеља неопходно за добробит детета (нпр. коштану срж или срж

14 Ана Човић, Драган Човић, „Избор концепта усвојења са аспекта заштите права детета на сазнање свог порекла“, *Зборник Мајице српске за друшћивене науке*, 4/2013, 640.

15 *Ibid.*

16 Г. Ковачек-Станић, *Право дејетета да зна своје њорекло*, Правни факултет у Новом Саду – Центар за издавачку делатност, Нови Сад 1997, 176.

17 А. Човић, Д. Човић, 648.

бубрега могу да обезбеде само крвни сродници, те би природни родитељи били прве особе од којих би се помоћ тражила).¹⁸

5. ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Посматра ли се усвојење кроз историју могу се уочити два историјско-правна облика усвојења. Родовско друштвено уређење је у први план стављало интересе генса и колективитет је био примаран у односу на појединца. Адопцијом су се добијала права генса и националност племена. Патријархални модел се појављивао у римском и многим буржоаским правима и његов основни циљ је био продужење породице усвојоца. Усвојење није постојало у интересу усвојеника. Усвојеник се није потпуно инкорпорирао у породицу усвојоца, већ је задржавао одређена права и дужности према родитељима и крвним сродницима. Усвојеник је, такође, могао бити ограничен или искључен из наслеђивања, а усвојилац га по правилу није наслеђивао. Усвојење је сматрано за приватну установу, а овлашћења суда приликом судске овере закљученог усвојења сводила су се само на проверу да ли су испуњени формални услови за његово закључење. Демократски модел усвојења постаје доминантан у другој половини XX века, када се тежиште ставља на збрињавање деце без родитељског старања. Све чешће се могу усвојити само малолетна лица, уводи се потпуно усвојење и инсистира се на тајности усвојења, што се аргументује потребом што чвршћег уклапања усвојеника у породицу усвојоца. Овлашћења државног органа у поступку заснивања усвојења постају знатно шира.

С обзиром на то да је неприкосновено право сваког детета да одраста у прикладном породичном окружењу, у оквиру своје биолошке породице, уколико то није могуће, усвојење јесте следеће најбоље решење, управо из разлога што усвојење представља трајни облик заштите детета, који верно подражава родитељски однос, што га суштински разликује у односу на старатељство и хранитељство као облике заштите. У прошлости је најзначајнија разлика постојала између потпуног и непотпуног усвојења, а данас је то разлика између отворених и затворених усвојења. У циљу потпуне интеграције детета у усвојитељску породицу, многа законодавства, данас, познају само потпуно усвојење, а све актуелније постају полемике између присталица затвореног и отвореног концепта.

Руско право у тој области јесте специфично, пре свега из разлога што прихвата принцип апсолутне тајности усвојења. И поред тога што сва истраживања указују на то да је усвојење најадекватнији и најбољи начин да се збрине дете без родитељског старања, неопходно је рећи да је то тачно у мери у којој се поштују права свих учесника у том поступку, што је онемогућено у ситуацијама када закони крше основно право детета да има увид у истините податке о свом пореклу, што најбоље осликава члан 135. Породичног законика Русије. Самом чињеницом уписа података усвојилаца у матичну књигу рођених, не може се конституисати родитељски однос из-

18 *Ibid.*

међу њих и усвојеног детета, већ се може говорити само о конституисању усвојилачког односа који верно подражава изворни, оригинални родитељски однос. Од битног значаја јесте стављање детета и његових интереса у први план, што се потпуно обезбеђује само кроз отворено усвојење које има утемељеност у природноправној природи родитељског односа, која се не сме игнорисати.¹⁹ У супротном се дете препушта самовољи и дискрецији државних органа, своди на објект – позицију, пуко средство, иако је по природи сврха по себи.²⁰

Русија, такође, још није ратификовала Конвенцију о заштити деце и сарадњи у области међународног усвојења, иако су разлози у прилог ратификацији бројни. Ратификација Конвенције би допринела безбеднијој, потпунијој и ефикаснијој заштити деце без родитељског старања, на релацији Русије и осталих држава уговорница. Са друге стране, решење из руског законодавства, по коме рођену браћу и сестре не могу усвајати различите особе, осим уколико би такво раздвајање било у њиховом интересу, заслужује да буде разматрано у оквиру неких будућих измена и допуна нашег породичног законодавства.

Усвојење може у потпуности да испуни своју сврху само онда када људи који усвајају дете чине то у његовом интересу, без страхова, предрасуда и погрешних мотива. Без жеље да створе биће по својој мери и породицу по својој жељи. Једино са жељом да му пружи љубав.

*

Д-р Ана Чович

научный сотрудник, Институт сравнительного права в Белграде

Профессор д-р Драган Чович

профессор, Факультет бизнеса и юридический факультет, Университет Унион имени Никола Тесла, Белград

УСЫНОВЛЕНИЕ В ПРАВЕ РОССИИ

Краткое содержание

В статье анализируются нормы Семейного кодекса Российской Федерации, регулирующие институт усыновления, с особым акцентом на доступность информации об усыновлении и на право ребенка знать правду о своем происхождении. На международном уровне эта область регулируется Гаагской конвенцией о защите детей и сотрудничестве в отношении иностранного усыновления, которую Россия подписала, но не ратифицировала. Хотя установлением международного усыновления меняется страна происхождения ребенка с возможностью определенных

19 *Ibid.*

20 Владимир Водинелић, „Право на људско достојанство“, *Зборник Правног факултета у Зајребу*, 5–6/1989, 724.

злоупотреблений на практике, для детей, для которых усыновители не могут быть найдены среди домашних граждан, это зачастую лучший вариант ухода. По этой причине интересно посмотреть и какова преобладающая тенденция, когда речь идет об установлении международного усыновления в России.

Ключевые слова: усыновление, право России, межгосударственное усыновление, Гагская конвенция о защите детей и сотрудничестве в отношении иностранного усыновления.

Ana Čović, Ph.D.

Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

Dragan Čović, Ph.D.

Associate Professor, Faculty of Business and Law, University “Union – Nikola Tesla”, Belgrade

ADOPTION IN RUSSIAN LAW

Summary

This paper is about provisions of the Family Code of the Russian Federation which regulate the institution of adoption, with special reference to the availability of information on adoption and the child's right to know the truth about his origin. At the international level, this area is also governed by the Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in Inter-Country adoption which Russia has signed but not ratified it. Although by establishing inter-country adoption is changing the country of origin of the child, with the possibility of certain abuses in practice, the fact is that for children, when can not be found adopters among nationals, it is often the best option. For this reason, it is interesting to see what is the prevailing trend when it comes to establishing international adoptions in Russia.

Keywords: Adoption, the Law of Russia, Inter-Country Adoption, the Hague Convention on Protection of Children and Cooperation in Inter-Country Adoption.